

Kraków 27 października 2022 r.

Prof. dr hab. Wacław Golonka

Akademia Muzyczna im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie

ul. Św. Tomasza 43, Kraków

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina

Biuro Rady Dyscypliny Artystycznej

Ul. Okólnik 2

00-368 Warszawa

Recenzja

Recenzja pracy doktorskiej mgr. Tomasza Zebury w dyscyplinie artystycznej – instrumentalistyka na podstawie uchwały nr 14/2019 Rady Wydziału Fortepianu, Klawesynu i Organów Uniwersytetu muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie z dnia 26 lutego 2019 roku w związku z wnioskiem mgr. Tomasza Zebury z dnia 14 stycznia 2019 roku w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego na stopień doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej – *instrumentalistyka* oraz powołaniem mnie na funkcję recenzenta w przewodzie doktorskim mgr. Tomasza Zebury.

Otrzymane do oceny dokumenty zawierały **Dzieło artystyczne** w postaci dwóch płyt CD z utworami organowymi Augusta Gottfrieda Rittera oraz **Opis dzieła artystycznego** w postaci pracy pisemnej pt.: *Problematyka wykonawcza dzieł organowych Augusta Gottfrieda Rittera w kontekście źródeł inspiracji stylistycznych kompozytora*.

Dzieło artystyczne składa się z następujących utworów nagranych na organach Andreasa Hildebrandta w kościele św. Bartłomieja w Pasłęku w dniach cyt. „31 października i 1 września 2020 roku”:

CD 1

Fuga B-dur nach Haendel

Sonata d-moll op. 11

Fuga c-moll

Jesu meine Freude op. 9 nr 2

Gib dich zufrieden und sei stille op. 9 nr 2

Toccata d-moll

Sonata e-moll op. 19

CD 2

Sonata a-moll op. 23

Ach, was soll ich Sunder machen op. 25 nr 1

Wer nur den lieben Gott läßt walten op. 25 nr 3

Sonata A-dur op. 31

Oceniając **Dzieło artystyczne** należy podkreślić, że nagranie zostało zrealizowane na organach Andreasa Hildebrandta z lat 1717-1719 znajdujących się w kościele św. Bartłomieja w Pastęku odrestaurowanych w latach 2010-2013 stanowiących bardzo ciekawy przykład budownictwa barokowego. Pan mgr Tomasz Zebura w rozdziale poświęconym rejestracji i wyborze instrumentu szczegółowo uzasadnia i opisuje wybrane przez siebie do nagrania organy. Wskazuje wiele zalet instrumentu a także zauważa niebezpieczeństwa, których musiał być świadomy w trakcie nagrywania, i z którymi musiał sobie poradzić. Chodzi tutaj o budowę pastęckich organów, będących instrumentem dwumanuałowym, czysto mechanicznym, nie posiadającym wałka crescendowego oraz żadnych pomocy w postaci wolnych lub kolektywnych kombinacji. Wybór tego instrumentu niewątpliwie podniósł stopień trudności interpretacji utworów Rittera ale także jak to określił autor dysertacji cyt.: „ograniczenia wynikające z wielkości instrumentu pobudzają kreatywność organisty w zakresie doboru rejestracji, dzięki której wychodzi poza obszar konwencjonalnych zestawów brzmieniowych”. W moim przekonaniu autorowi **Dzieła artystycznego** to się udało.

Doktorant przedstawił się w nagraniu jako dojrzały interpretator umiejący trafnie uchwycić charakter poszczególnych utworów Rittera. W mniejszych utworach oraz w preludiach chorałowych bardzo starannie snuje tkankę muzyczną ukazując jej kształt i narrację. W sposób szczególny pan mgr Zebura przedstawił się w sonatach. Z zacięciem wirtuoza pewnie prowadzi wartką narrację muzyczną a w odcinkach spokojnych ukazuje swoją wrażliwość artystyczną umiejętnie wykorzystując do budowania różnic napięciowych poszczególne głosy ośmiostopowe pastęckich organów. Trafnie też dokonywał wyborów rejestracji podkreślając zmienny charakter poszczególnych części wspomnianych sonat. Na szczególną uwagę zasługują moim zdaniem dobrze zrealizowane crescendo i decrescenda. Nagranie należy uznać za bardzo udane, stylistycznie dopracowane oraz pod względem rejestracji bardzo przekonujące.

Opis dzieła artystycznego zawiera 251 stron i składa się z trzech rozdziałów, bibliografii i aneksu. Pierwszy rozdział w szeroki sposób opisujące życie, twórczość oraz działalność Rittera. W drugim przedstawione zostało instrumentarium organowe w kręgu kompozytora. W trzecim – głównym rozdziale pracy zostały przeanalizowane dzieła organowe kompozytora a wśród nich najważniejsza ich część – sonaty, wraz z opisem rejestracji i doboru instrumentu. Pracę zamyka wyszczególnienie obszernej bibliografii cytowanej w pracy składającej się z pozycji encyklopedycznych, książkowych, nutowych, artykułów pochodzących z ważnych czasopism XIX. wiecznych, oraz stron internetowych, dalej z obszerne aneksu zawierającego dwa katalogi dzieł Rittera różnych autorów a także z udokumentowanych koncertów, które Ritter wykonał w trakcie swojego życia.

Oceniając **Opis dzieła artystycznego** należy stwierdzić, że przedstawiona przez pana mgr. Zeburę praca stanowi solidnie przygotowaną pozycję podejmującą tematykę zagadnień wykonawczych utworów organowych niezbyt znanego i popularnego w Polsce kompozytora.

We wstępie do swojej pracy autor postawił sobie zadanie, którym było przeanalizowanie wpływów stylistycznych w muzyce organowej Rittera oraz ich powiązanie z językiem muzycznym w kontekście wykonania wybranych kompozycji na konkretnym instrumencie barokowym.

W mojej opinii pan mgr Tomasz Zebura sprostał zadaniu jakie sobie postawił.

Tłem do zajęcia się szczegółową analizą utworów Rittera jest bogaty opis życia kompozytora i jego szeroko zakrojona działalność artystyczna, na którą składają się koncerty, twórczość kompozytorska, działalność wydawnicza i dydaktyczna . Swoją wiedzę autor pracy popiera licznymi przypisami dokumentującymi szeroką wiedzę doktoranta i dostęp do materiałów źródłowych. Dużym atutem pracy jest dokładna analiza instrumentarium organowego z jakim Ritter miał styczność w trakcie swojej drogi artystycznej. Opisane instrumenty uzasadniają też wybór organów wykorzystanych do dokonania nagrania Dzieła artystycznego.

Główną częścią pracy jest analiza nagranych utworów Rittera. Stanowi ona wnikliwe badanie języka muzycznego kompozytora, poczynsz od inspiracji twórczością Bacha, przez stylistyczne przemiany w muzyce jakie następowały od czasu śmierci lipskiego twórcy po osobę współczesnego mu Mendelssohna i jego wkład w literaturę organową w postaci sonat na ten instrument. Kandydat na doktora zaznacza czas powstawania utworów Rittera umiejscawiając je w odpowiednim – historycznym kontekście. Autor pracy opisując dalej tekst muzyczny utworów kompozytora dogłębnie przeanalizował zależności pomiędzy elementami dzieła muzycznego a ich realizacją na instrumencie podpierając się źródłami zarówno z czasów życia Rittera jak i jego poprzedników. Odnosząc się do

źródeł zwraca też uwagę na właściwości wyrazowe organów, opalcowanie i aplikaturę pedałową oraz na różne sposoby wydobycia dźwięku i odpowiedniej rejestracji. Pracę zamyka obszerna bibliografia, z której mgr Zebura korzysta w sposób wyczerpujący, przekonująco łącząc wysnuwane twierdzenia z cytatami pochodzącymi ze wspomnianej bibliografii. Całość sprawia wrażenie przemyślanej i dobrze napisanej rozprawy.

W ocenie pracy zwróciłem uwagę także na niezręczności językowe oraz kilka kwestii budzących pewne moje wątpliwości.

Rozpocznę od kwestii daty nagrania na str. 3, która jest zapisana w niezrozumiały sposób.

We wstępie do pracy na str. 5 jej autor oprócz zadania jakie sobie postawił w kolejnym akapicie pisze o swego rodzaju eksperymencie naukowym stawiając tezę cyt.: "o możliwości skutecznego wykonania dzieł Ritтера na instrumentarium osiemnastowiecznym wywiedzioną na podstawie przesłanek dotyczących praktyki wykonawczej Rittera, Mendelssohna i im współczesnych oraz instrumentarium kompozytora". Tak postawiona teza nasuwa pytanie: czy osiemnastowieczne instrumentarium nie ogranicza przypadkiem artysty pragnącego „skutecznie” wykonać dzieło romantyczne. Na przykład organy Arpa Schnitgera, które jak wspomina doktorant we wstępie do swojej pracy były inspiracją dla Rittera mogły mieć niepełną, krótką lub łamaną oktawę. W takim wypadku organy uniemożliwiły by wykonanie niektórych utworów Rittera. Doktorant też używając określenia „skuteczne wykonanie” nie wyjaśnia co ono oznacza. „Stylistyczna interpretacja” byłaby w tym wypadku nie budzącym wątpliwości sformułowaniem.

Rozpoczynając rys biograficzny na str. 8 doktorant podaje datę narodzin Rittera oraz związane z nią niejasności nie podając niestety miasta narodzin. Tą informację odnajduje czytelnik dopiero później. Podobnie pewna niejasność ma miejsce na str. 15 gdzie dowiadujemy się, że cyt. „w 1847 roku były dyrektorem seminarium w Erfurcie Johann Friedrich Möller zaoferował mu [Ritterowi] stanowisko w Magdeburgu po zmarłym organiście Auguście Mühlingu”. Czytelnik nie wie czy nie była to przypadkiem posada nauczyciela organów. Dopiero przypis i kolejne zdania pozwalają wysnuć wniosek iż chodziło o posadę organisty w magdeburskiej katedrze, która wiązała się z cyt. „dodatkowymi obowiązkami dydaktycznymi”

Rozdział nr 1.5 pt.: *Ritter a Bach* doktorant rozpoczyna od stwierdzenia cyt.: Tradycja bachowska, pomimo zmian estetycznych przełomu wieków, była ciągle żywa, a wiedza oraz praktyka wykonawcza zachowały się w przekazach jego uczniów”. Można z całą pewnością stwierdzić, że tradycja bachowska była ciągle żywa ale jedynie w przekazach wymierających już w tym czasie

pośrednich uczniów wielkiego lipskiego kantora. Pokazuje to także wydanie dzieł Bacha z drugiej dekady XIX w. ze słownym komentarzem Gripenkerla, który na wstępie odnosi się np.: do temp w dziełach Bacha, którą to wiedzę zyskał Gripenkerl od bezpośrednich muzycznych spadkobierców Bacha. Poza tymi faktami tradycja wykonawcza dzieł Bacha stopniowo zanikała czego skutki w postaci odejścia od barokowych sposobów artykulacji, historycznej realizacji zdobnictwa czy romantycznego wyrazu w utworach Bacha możemy obserwować niekiedy i dzisiaj. Tradycja kompozytorska zaś ulegała przemianom stylistycznym, o których doktorant wspomina w wielu miejscach.

Czytając niezwykle wnikliwą pracę kandydata na doktora mogłem odnieść niekiedy wrażenie, że zestawianie poszczególnych utworów Rittera jako bardzo podobnych z kompozycjami innych twórców jest zbyt daleko posunięte. Jeśli są takie podobieństwa to z całą pewnością tylko wtedy kiedy sam kompozytor stwierdzi, iż inspiracją dla jego utworu był jakiś inny kompozytor lub dzieło, które wymienia. W tym kontekście moje wątpliwości budzą bardzo bliskie porównania tematu fugi c-moll Rittera z tematami fug c-moll BWV 546 i g-moll BWV 578 Bacha znajdujące się na str. 93 lub zestawienie części sonaty e-moll op. 19 z solem pedałowym z preludium D-dur BWV 532 znajdujące się na str. 142. We wspomnianych przykładach sama faktura lub jej podobieństwa nie są moim zdaniem wystarczającym dowodem na inspirację Rittera wymienionymi utworami.

Dokonując konkluzji należy stwierdzić, że **rozprawa** jest wnikliwą pracą naukową, która w dogłębny i oryginalny sposób rozwiązuje zadanie jakie postawił sobie autor we wstępie.

Przedstawione przez pana mgr. Tomasza Zeburę **Dzieło artystyczne** dowodzi wysokich umiejętności i kompetencji w prowadzeniu działalności koncertowej.

Opis dzieła artystycznego zaś ukazuje autora jako osobę zdolną do samodzielnej pracy naukowej.

Pracę oceniam pozytywnie i wnioskuję o dopuszczenie jej do publicznej obrony.